

Brüssel, 5. detsember 2025
(OR. en)

16503/25

SAN 815
IPCR 99
POLMIL 413
RELEX 1639
JAI 1869
HYBRID 171

SAATEMÄRKUSED

Saatja:	Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Martine DEPREZ, direktor
Kättesaamise kuupäev:	28. november 2025
Saaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Komisjoni dok nr:	COM(2025) 745 final
Teema:	KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE Liidu tervisekriise käsitleva ennetus-, valmisoleku- ja reageerimiskava tutvustus

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument COM(2025) 745 final.

Lisatud: COM(2025) 745 final

Brüssel, 28.11.2025
COM(2025) 745 final

**KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA
MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE**

Liidu tervisekriise käsitleva ennetus-, valmisoleku- ja reageerimiskava tutvustus

{SWD(2025) 393 final}

1. EUROOPA LIIDU VALMISOLEKU JA VASTUPANUVÕIME TUGEVDAMINE TEKKIVATE PIIRIÜLESTE TERVISEOHTUDE PUHUL

Euroopa Liit tegutseb üha suureneva ebakindluse ning mitmetahuliste ohtude ja riskide ajastul. Liit seisab silmitsi **keeruka ja süveneva ohupildiga** alates pandeemiast ja küberrünnetest kuni desinformatsiooni, kliimakatastroofide ja geopoliitilise ebastabiilsuseni. Sellised probleemid ei ole enam eraldiseisvad, vaid on omavahel seotud, võimendavad üksteist ning panevad proovile ühiskonna, majanduse ja demokraatia vastupanuvõime. ELi julgeolek, jõukus ja ühtsus sõltuvad tema võimest valmistuda, ette näha ja reageerida ning seda mitte üksnes kriiside korral, vaid palju varem.

Paljud neist läbipõimunud ohtudest võivad kaasa tuua **piiriülese tervisekriisi**. Tänapäeva ebastabiilses olukorras võib ulatuslik tervisekriis tekitada suurt kahju, mõjutades mitte ainult üksikisikute heaolu, vaid ka ühiskonna ja majanduse üldist toimimist. COVID-19 pandeemia ulatus andis sellest tunnistust ja pakkus meile palju valusaid, kuid hindamatuid õppetunde, millest peame ka edaspidi tulevaste tervisekriiside lahendamisel lähtuma. Ettevalmistamata, killustatud ja vastupanuvõimeta tervishoiusüsteemid võivad sattuda tervisekriisi ajal ülekoormuse alla, mis toob kaasa oluliste teenuste katkemise ja vähendab üldsuse usaldust institutsioonide vastu. Tervisekriisid ulatuvad aga haiglamüüridest palju kaugemale ja võivad häirida majandust, süvendada sotsiaalset ebavõrdsust, peatada kaubanduse ning õhnestada suurel määral üldsuse usaldust. Kuna tervisekriisid mõjutavad eri ühiskonnarühmi ebaproportsionaalselt, on oluline tagada, et ennetus-, valmisoleku- ja reageerimismeetmeid kavandataks ja rakendataks viisil, mis on kaasav ja kõigile kättesaadav, tugevdamaks liidu rahvatervishoiusüsteemide usaldusväärsust, võrdsust ja vastupanuvõimet. Lisaks võivad tervisekriisid levida ühendatud Euroopas üle piiride, olles koormaks nii solidaarsusele kui ka jagatud ressurssidele. Nendest piiriülestest ja valdkondadevahelistest mõjudest nähtub selgelt, kui oluline on liikmesriikidevaheline tõhus koordineerimine ning vajadus tugeva meetmepaketi järele nii riiklikul kui ka ELi tasandil.

Tegevusetuse hind prognoositavate ohtude korral on tohutu, seda mitte ainult majandusliku kahju, vaid eelkõige inimkannatuste ja vähenenud vastupanuvõime poolest. Seevastu ennetus ja valmisolek pakuvad märkimisväärset kasu ning on palju kulutõhusamad kui pelgalt kriisile reageerimine¹. Hästi ettevalmistatud ühiskonnad taastuvad kiiremini, suudavad paremini kaitsta elatusvahendeid ja säilitada suurema stabiilsuse.

Viimaste aastate õppetunnid on selged: valmisolek piiriülesteks tervisekriisideks ei ole valikuküsimus, vaid vajadus. Seepärast on komisjon, liikmesriigid ning ELi asutused ja organid astunud otsustavaid samme tugevama ja vastupidavama **Euroopa tervisealiidu** suunas, et tugevdada ELi suutlikkust tervisekriisideks valmistuda ja neile reageerida. Peamised sammud

¹ Hiljutisest uuringust nähtub, et viiruspandeemiate ärahoidmine läheb maksma vaid murdosa sellest, mis kaotatakse siis, kui pandeemia valla pääseb: vähem kui 5 % kaotatud elude väärtusest ja 10 % seda liiki haiguspuhangute põhjustatud majanduslikust kahjust. A.S. Bernstein *et al.*, 4. veebruar 2022, Science Advances: <https://www.science.org/doi/10.1126/sciadv.abl4183>.

on **ELi määruse (milles käsitletakse tõsiseid piiriüleseid terviseohtusid)**² vastuvõtmine, Haiguste Ennetamise ja Tõrje Euroopa Keskuse (ECDC)³ ja Euroopa Ravimiameti (EMA)⁴ mandaatide tõhustamine ning komisjoni tervisealasteks hädaolukordadeks valmisoleku ja neile reageerimise asutuse (HERA) loomine, et parandada meditsiiniliste vastumeetmete valdkonnas tõsisteks piiriülesteks terviseohtudeks valmisolekut ja neile reageerimist⁵. Lisaks võeti vastu **nõukogu määrus** selliste meetmete raamistiku kohta, millega tagatakse kriisi korral oluliste meditsiinivahenditega varustus rahvatervise hädaolukorras liidu tasandil⁶.

Seejärel on vastu võetud palju muid strateegilisi ELi algatusi, mille eesmärk on tugevdada ELi vastupanuvõimet ning suurendada tema suutlikkust kriise ennetada, nendeks valmistuda, neile reageerida ja neist taastuda. Eelkõige on **ELi kriisivalmiduse strateegia**⁷ oluline ELi algatus, mis on kavandatud selleks, et tegeleda omavahel seotud ohtude keskkonnaga, tugevdades vastupanuvõimet kõigil tasanditel ja kõigis sektorites. Selles võetakse kriisiohje suhtes ennetav lähenemisviis, mis põhineb kolmel üksteist toetaval põhimõttel: i) kõike ohte hõlmav lähenemisviis,⁸ ii) kogu valitsemissektorit hõlmav lähenemisviis⁹ ja iii) kogu ühiskonda hõlmav lähenemisviis¹⁰. Lisaks nähakse sellega ette, et valmisoleku- ja julgeolekukaalutlused tuleb integreerida ELi õigusaktidesse, tegevuspõhimõtetesse ja programmidesse. ELi kriisivalmiduse strateegia eesmärk on luua püsiv suutlikkus, mis tagab ELi tugevuse kõigil rinnetel ja ühiskonna kõigil tasanditel.

Strateegiale on lisatud **tegevuskava**,¹¹ milles kirjeldatakse 30 põhimeedet, mida komisjon ja liikmesriigid peavad strateegia seitsmes teemavaldkonnas rakendama. ELi terviseturbe tugevdatud struktuuri eri osalejate ja vahendite vahel on vaja sidusat ja koordineeritud lähenemisviisi ELi tasandil. Seepärast sisaldab tegevuskava ühe konkreetse meetmena **liidu tervisekriiside ennetamise, nendeks valmisoleku ja neile reageerimise kava (edaspidi „liidu kava“)** esitamist 2025. aasta lõpuks, mis on juba tõsiseid piiriüleseid terviseohte käsitleva määrusega ette nähtud õiguslik nõue¹².

Kuigi liidu kava ei hõlma tervisekriisidele reageerimist väljaspool ELi, on see kooskõlas **ELi ülemaailmsete tervishoiuprioriteetide ja -algatustega**. Nagu on tunnistatud tõsiseid piiriüleseid terviseohte käsitlevas määruses¹³ ja ELi kriisivalmiduse strateegias, on koostöö edendamine kolmandate riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega rahvatervise valdkonnas

² Määrus (EL) 2022/2371, ELT L 314, 6.12.2022, lk 26.

³ Määrus (EL) 2022/2370, ELT L 314, 6.12.2022, lk 1.

⁴ Määrus (EL) 2022/123, ELT L 20, 31.1.2022, lk 1.

⁵ C(2021) 6712 final.

⁶ Nõukogu määrus (EL) 2022/2372, ELT L 314, 6.12.2022, lk 64.

⁷ https://commission.europa.eu/topics/preparedness_et.

⁸ Strateegias järgitakse lähenemisviisi, mis valmistab ette mitmesugusteks ohtudeks.

⁹ Strateegia hõlmab ennetavat ja kogu valitsemissektorit hõlmavat lähenemisviisi kriisiohjamisele nii tsiviil- kui ka sõjalises sektoris.

¹⁰ Strateegia kogu ühiskonda hõlmav lähenemisviis tähendab, et kohalikel kogukondadel, kodanikuühiskonna organisatsioonidel, äri- ja sotsiaalpartneritel, akadeemilistel ringkondadel ja muudel olulistel osajatel on oma roll valmisolekukultuuri edendamisel kogu ELis.

¹¹ ELi kriisivalmiduse strateegia lisa: https://commission.europa.eu/topics/preparedness_et.

¹² Määruse (EL) 2022/2371 artikkel 5.

¹³ Määruse (EL) 2022/2371 põhjendus 38.

ELi ja ülemaailmse tervishoiualase vastupanuvõime ja julgeoleku jaoks äärmiselt oluline. ELi pühendumus selles valdkonnas tugineb põhimõtetele ja meetmetele, mis on sätestatud **ELi ülemaailmses tervishoiustrateegias**¹⁴ ja strateegias „**Global Gateway**“¹⁵. Seda pühendumust korrati hiljutisel **ülemaailmse tervishoiualase vastupanuvõime algatuse** väljakuulutamisel president Ursula von der Leyeni 2025. aasta septembri kõnes olukorrast Euroopa Liidus¹⁶.

2. LIIDU TERVISEKRIISE KÄSITLEV ENNETUS-, VALMISOLEKU- JA REAGEERIMISKAVA

Liidu kava: kriisijuhtide töövahendid

Käesolevale komisjoni teatisele lisatud liidu kava on ELi tegevuskava tõsiste piiriüleste terviseohtudega tegelemiseks ning hõlmab ennetamist, valmisolekut ja reageerimist. See on terviklik töövahendite komplekt, mis võimaldab kriisijuhtidel hädaolukordi kiiresti ja tulemuslikult ennetada, nendeks valmistuda ja neile reageerida. Sellega täiendatakse riikide jõupingutusi, kirjeldades, kuidas EL ennetamist ja valmisolekut koordineerib, milliseid ühiseid võimekusi ja ressursse on võimalik mobiliseerida ning kuidas solidaarsus viib kõige olulisematel hetkedel tegutsemiseni. Liidu kavas on esitatud ka liidu tasandi rahvatervise hädaolukorra tunnistamise protsess ning kirjeldatud lisameetmeid ja -menetlusi, mida võib kasutusele võtta, tagades seega, et EL saab tegutseda kiiresti ja eesmärgipäraselt. Sama oluline on märkida, et kavaga edendatakse õppimiskultuuri ja pidevat täiustamist ning aidatakse liikmesriikidel oma süsteeme läbi vaadata, muuta ja tugevdada. See võimaldab ELil pärast iga kriisi kiiresti taastuda ja kriisist tugevamana väljuda.

Liidu kava on mõeldud peamiselt liikmesriikidele, eelkõige ametiasutustele, kes vastutavad kriisiohjamise ning poliitika rakendamise eest ennetuse, valmisoleku ja reageerimise kavandamisel. Selle väärtus on aga veelgi ulatuslikum, kuna see toob kasu ELi asutustele ja organitele, rahvusvahelistele partneritele, nagu Maailma Terviseorganisatsioon (WHO), ning kodanikuühiskonna, akadeemiliste ringkondade, erasektori, sotsiaalpartnerite ja meedia peamistele osalejatele.

Liidu kava töötati välja valdkondadevahelise koostöö abil ning liikmesriikide ja muude sidusrühmadega konsulteerides¹⁷. Selles tuginetakse ELi tugevdatud terviseturbe raamistikule ja hiljuti avaldatud poliitikadokumentidele¹⁸ ning integreeritakse need.

¹⁴ https://health.ec.europa.eu/system/files/2023-10/international_ghs-report-2022_en.pdf.

¹⁵ https://commission.europa.eu/topics/international-partnerships/global-gateway_en.

¹⁶ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/state-union/state-union-2025_et.

¹⁷ Avalik konsultatsioon (tagasisidekorje) oli avatud 1.–29. oktoobrini 2025 ja sellele saadi 57 vastust, peamiselt vabähendustelt ja ettevõtjate ühendustelt.

¹⁸ Nt https://commission.europa.eu/topics/defence/safer-together-path-towards-fully-prepared-union_en, https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security_en ja https://health.ec.europa.eu/latest-updates/hera-review-taking-stock-reinforce-health-security-eu-2025-03-26_en.

Tervisekriisi ennetamine, selleks valmistumine, sellele reageerimine ja sellest taastumine

Liidu kava hõlmab mitmesuguseid looduslikke, juhuslikke või taotluslikke kriise, sealhulgas bioloogilist, keemilist, keskkonnaalast ja teadmata päritolu kriise¹⁹. Kava kohaldatakse ka erakorraliste hädaolukordade suhtes, mis nõuavad ELi koordineeritud reageerimist,²⁰ näiteks relvakonfliktid või olukorrad, kus olemasolevad meetmed on osutunud inimeste tervise kaitsmiseks ebapiisavaks. Liidu kavas kasutatakse kõiki ohte, kõiki sektoreid ja kogu ühiskonda hõlmavat lähenemisviisi, mis põhineb terviseühitsuse²¹ ning kogu valitsemissektorit ja kogu ühiskonda hõlmava koostöö põhimõtetel. Selline lähenemisviis on väga oluline, kuna keerukad ohud ja riskid nõuavad terviklikku reageerimist, et neid tõhusalt ohjata.

Liidu kava hõlmab tervisekriiside ohje tsükli nelja etappi: 1) ennetamine ja valmisolek, 2) avastamine ja hindamine, 3) reageerimine ja 4) taastumine. Kavas kirjeldatakse ELi tervishoiukriiside juhtimise struktuuri, suutlikkust ja ressursse ning iga etapi jaoks olemasolevaid toetusmehhanisme.

1. etapp. Tervisekriiside ennetamine ja nendeks valmistumine

Et üldsust ja rahvatervise turvalisust oleks võimalik kaitsta, peab EL tagama võimalike tõsiste piiriüleste terviseohtude jõulise ennetamise ja nendeks valmisoleku. Selle saavutamisele aitavad kaasa järgmised tegevused.

- Liikmesriigid annavad oma **riiklike ennetus-, valmisoleku- ja reageerimiskavade** koostamise ja rakendamise kohta korrapäraselt aru²².
- Liikmesriigid koordineerivad koos komisjoniga oma tegevust **terviseohutuse komitees**,²³ et aidata kaasa oma riiklike ennetus-, valmisoleku- ja reageerimiskavade ettevalmistamisele.
- ECDC korraldab **rahvatervise hädaolukorraks valmisoleku hindamisi (PHEPA)**,²⁴ et hinnata riiklike kavade rakendamise seisu ja anda soovitusi nende parandamiseks.
- Liikmesriigid tugevdavad **tervishoiusüsteeme ja tervishoiutöötajaid**, et nad oleksid surve all vastupidavamad; see hõlmab **vaktsineerimise** edendamist, mis on üks võimsamaid ja kulutõhusamaid rahvatervise vahendeid haiguste ennetamiseks.
- Komisjon toetab **HERA juhatuse** kaudu liikmesriikide abi ja nõuannetega **meditsiinilisteks vastumeetmeteks olevate vahendite** väljatöötamist, kättesaadavust ja jaotamist alates vaktsiinidest kuni ravimite, diagnostika, meditsiiniseadmete ja isikukaitsevahenditeni, sealhulgas sellega seotud ohtude prognoosimist, ohtude hindamist ja teabe kogumist.

¹⁹ Määruse (EL) 2022/2371 artikli 2 lõige 1.

²⁰ Määruse (EL) 2022/2371 artikli 2 lõige 4.

²¹ Terviseühitsus on lähenemisviis, milles tunnistatakse inimeste, loomade ja keskkonna tervise omavahelist seotust ning edendatakse valdkondadevahelist koostööd terviseohtude ennetamiseks, avastamiseks ja neile reageerimiseks.

²² Määruse (EL) 2022/2371 artikli 7 lõige 1.

²³ https://health.ec.europa.eu/health-security-and-infectious-diseases/crisis-management_et#health-security-committee.

²⁴ <https://www.ecdc.europa.eu/en/about-ecdc/what-we-do/public-health-emergency-preparedness-assessments>.

- Riskide maandamiseks tulevastes tervisealastes hädaolukordades on komisjon reserveerinud vaktsiinitootmissuutlikkuse **EU FABi** kaudu, et tagada pidev valmisolek ja kriitiliste toormete asjakohane tarne.
- ELi toetusmehhanismid, nagu **ELi tervishoiu rakkerühm** ja **liidu elanikkonnakaitse mehhanism**, aitavad liikmesriikidel tervisekriisideks valmistuda.

Valmisolek praktikas: vaktsiinide hankimine ja vaksineerimine

2022. aasta ahvirõugete puhang ELis/EMPs tõi esile, kui oluline on kogu ELi valmisolek tõsisteks piiriülesteks terviseohtudeks. Esiteks arutas epidemioloogilist olukorda **terviseohutuse komitee**. Seejärel tuli kokku **HERA juhatus** ja aitas komisjonil tagada 2022. aasta juunis üle 109 000 vaktsiinidoosi, mis annetati liikmesriikidele ja programmiga „EL tervise heaks“ assotsieerunud riikidele ühe kuu jooksul pärast puhangu algust.

Oluline roll oli ka **terviseohutuse komiteel**, kes võttis vastu soovitusel ELi ühise lähenemisviisi kohta ahvirõugete vastu vaksineerimise poliitikale²⁵. Terviseohutuse komitee arvamuses esitati peamised kaalutlused liikmesriikide riiklike ahvirõugete vastu vaksineerimise strateegiate kohta kooskõlas ECDC/WHO suunistega ning võttes arvesse nende riiklike epidemioloogilisi ja rahvatervise olusid, sealhulgas vaktsiinide kättesaadavust.

Selleks et tugevdada valmisolekut ahvirõugeteks keskpikas ja pikas perspektiivis, kindlustas komisjon 2023. ja 2024. aastal ühishanke raamlepingu kaudu ka kuni kahe miljoni ahvirõugevaktsiini doosi kättesaadavuse²⁶. See andis osalevatele liikmesriikidele võimaluse luua varusid ja kavandada eelnevalt vaksineerimisstrateegiaid ning valmistuda 2024. aastal võetavateks reageerimismeetmeteks, näiteks koordineeritud vaktsiiniannetusteks. Nendest jõupingutustest nähtub, kuidas EL kasutas ühisoste ja strateegiliste varude loomist, et säilitada võrdne juurdepääs, leevendada tarneriski ja ennetada tulevase terviseohte.

Need mehhanismid lähevad üksikule puhangule reageerimisest kaugemale – need näitlikustavad struktureeritud ja tulevikku suunatud lähenemisviisi valmisolekule, võimaldades ELil tekkivatele terviseohtudele tõhusamalt reageerida, tugevdades samal ajal piiriülest koostööd, ressurside planeerimist ja tõenduspõhist otsuste tegemist tulevikus.

2. etapp. Terviseohtude avastamine ja hindamine

Terviseohtude tõhus avastamine ja hindamine on tervisekriisidele reageerimisel määrava tähtsusega. Selle saavutamisele aitavad kaasa järgmised tegevused.

- Komisjon parandab **seire- ja avastamissüsteeme**, määrates muu hulgas ELi rahvatervise referentlaborid ning integreerides mitmesuguseid seiremeetodeid, sealhulgas terviseühitsuse raamistikku, laboripõhist seiret, reovee analüüsi ning siirutajate seiret ja tõrjet.
- Komisjon edendab **teabe jagamist ja andmete koostalitlusvõimet**, et parandada kollektiivset tervisekriisideks valmisolekut ja neile reageerimist.

²⁵ https://health.ec.europa.eu/publications/recommendations-common-eu-approach-regarding-vaccination-policies-monkeypox-outbreak-response_en.

²⁶ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et/ip_22_6766

- Komisjon toetab riigi ja ELi tasandil põhjalikku ja integreeritud **ohuhinnangut, riskihindamist ja varajast hoiatamist**, et anda teavet kiirete ja tõhusate reageerimismeetmete võtmiseks.
- ELi ametid, nagu ECDC, EMA ja EFSA,²⁷ aitavad teha kiireid **rahvaterviseriskide hindamisi**, et toetada andme- ja tõenduspõhist reageerimistegevuse koordineerimist ELi tasandil.

Riskihindamine praktikas: ELi kiire riskihindamine, mille viib läbi ainulaadne rühm ELi ametid

Kui ELi liikmesriik teatab tõsisest piiriülesest terviseohust, võib komisjon või terviseohutuse komitee taotleda ühelt või mitmelt ELi asutuselt ja organilt rahvaterviseriskide hindamist. Nende hindamiste eesmärk on toetada sellistele ohtudele reageerimise andme- ja tõenduspõhist ning ekspertide nõuannetel põhinevat koordineerimist.

ECDC, EMA, EFSA, ECHA,²⁸ EEA,²⁹ EUDA³⁰ ja Europol panustavad kõik nendesse rahvaterviseriskide hindamistesse oma vastavate volituste ja pädevuse kohaselt. ELi ametid hindavad rahvatervisele avalduva ohu võimalikku tõsidust ning võtavad arvesse rahvatervise- ja sotsiaalmeetmete mõju. Põhjaliku riskihindamise toetamiseks jagab komisjon asjaomaste ELi ametitega teavet meditsiiniliste vastumeetmete, sealhulgas tarnete, hangete ja kasutuselevõtu kohta.

Praktiline näide. Salmonelloosipuhangule reageerimine

2025. aasta oktoobris avaldasid ECDC ja EFSA ühiselt ajakohastatud kiire haiguspuhangu hinnangu bakterist *Salmonella Strathcona* ST2559³¹ tuleneva pikaajalise piiriülese puhangu kohta, kusjuures aastatel 2023–2025 avastati 15 ELi/EMP riigis 437 haigusjuhtu. Mitmes riiklikus uurimises leiti, et peamised nakkusallikad olid tomatid. Bakteri *Salmonella Strathcona* avastamine tomatikasvatuskohas kogutud niisutusvee proovides kinnitas keskkonna mõju tomatireostusele. Need tulemused rõhutavad vajadust valdkondadevahelise strateegia järele, mis hõlmaks keskkonnamõju hindamist, et vähendada *Salmonella* bakteriga saastumise ohtu.

3. etapp. Tervisekriisile reageerimine

Tõsisele piiriülesele terviseohule on äärmiselt oluline reageerida koordineeritud ja vastastikku täiendaval viisil. Selle saavutamisele aitavad kaasa järgmised tegevused.

- **Terviseohutuse komitees**, mida juhib komisjon, koordineerivad liikmesriigid reageerimisalaseid jõupingutusi, sealhulgas kriisiohje-, rahvatervise- ja sotsiaalmeetmeid komisjoni ning ELi asutuste ja organitega.

²⁷ Euroopa Toiduohutusamet.

²⁸ Euroopa Kemikaaliamet.

²⁹ Euroopa Keskkonnaamet.

³⁰ Euroopa Liidu Uimastiamet.

³¹ https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/ROA_%20S_%20Strathcona-ST2559_multi-country.pdf.

- Komisjon koordineerib **HERA juhatus**³² toetusel jõupingutusi meditsiiniliste vastumeetmetega seotud küsimustes, et tagada tõsisele piiriülesele terviseohule reageerimisel nende kättesaadavus ja juurdepääsetavus.
- Liikmesriigid tagavad reageerimispüüdluste toetamiseks **suurema olukorratavadlikkuse, riski- ja kriisikommunikatsiooni ning hädaolukorraga seotud teadusuuringud ja rahalised vahendid**.
- Sõltuvalt ohu tõsidusest ning vajadusest täiendavate meetmete järele ja nende proportsionaalsusest võib komisjon otsustada tunnistada **rahvatervise hädaolukorda liidu tasandil**, mis avab täiendava võimekuse ja vahendid, sealhulgas laiendatud volitused teatavatele ELi asutustele ja organitele. ELi **rahvatervise hädaolukorra nõuandekomitee** toetab komisjoni tema taotluse korral, andes nõu, kas oht kujutab endast rahvatervise hädaolukorda liidu tasandil.
- **Tervisekriisinõukogus**, mida juhivad ühiselt komisjon ja nõukogu rotatsiooni korras vahetuv eesistujariik, koordineerivad nõukogu, komisjon, asjaomased ELi organid ja asutused ning liikmesriigid oma jõupingutusi, et tagada kriisi korral oluliste meditsiinivahenditega varustus ja nende kättesaadavus. Tervisekriisinõukogu luuakse, kui leitakse, et eksisteerib rahvatervise hädaolukord liidu tasandil, ja kui nõukogu **aktiveerib hädaolukorraraamistiku**³³.
- Liikmesriigid tagavad komisjoni toel ravi järjepidevuse ja abi piiriülese kättesaadavuse alates **meditsiinilistest evakatsioonidest** kuni meditsiinilise mitterahalise abi (sh meditsiinilised vastumeetmed ja meditsiinivahendid) ja **liikmesriikidevahelise kontaktide jälgimiseni**, luues seoseid laiemate ELi kriisiohjemehhanismidega, mida haldab komisjon, nt **liidu elanikkonnakaitse mehhanism** ja **ReliefEU**,³⁴ samuti nõukogu **integreeritud kord poliitiliseks reageerimiseks kriisidele**³⁵.
- Kui olukord seda nõuab, võib komisjon kehtestada **ajutised reisipiirangud ja piirikontrolli sisepiiridel** kooskõlas läbivaadatud Schengeni piirieskirjadega³⁶. Lisameetmed võiksid hõlmata **ekspordikontrolli mehhanisme**, mille puhul tolliasutused aitavad tagada kriitilise tähtsusega meditsiinivahendite tarneid, hõlbustades nende importi ja vajaduse korral piirates kriisi ajal nende ekspordi.

Reageerimine praktikas: kriisidele poliitilist reageerimist käsitlev ELi integreeritud kord (IPCR)

Euroopa Liidu Nõukogu (edaspidi „nõukogu“) **IPCR** on keskne ELi mehhanism kiireks ja koordineeritud otsuste tegemiseks ELi poliitilisel tasandil, et reageerida ulatuslikele või keerukatele kriisidele. IPCRi juhivad nõukogu eesistujariik ja seda on võimalik vastavalt kriisi tõsidusele kohandada. Tervisealases hädaolukorras teevad terviseohutuse komitee ja tervisekriisinõukogu IPCRiga tihedat koostööd, tagamaks, et ELi tasandi poliitilist koordineerimist toetavad rahvatervisealased eksperditeadmised ja liikmesriikide operatiivne panus, näiteks teabe, arvamuste ja suuniste jagamise kaudu. Näiteks COVID-19 pandeemia ajal koostas komisjon liikmesriikide, ELi asutuste, ELi esinduste

³² Kooskõlas komisjoni 16. septembri 2021. aasta otsusega ELi tervisealasteks hädaolukordadeks valmisoleku ja neile reageerimise asutuse loomise kohta, C(2021) 6712.

³³ Nõukogu määrus (EL) 2022/2372, ELT L 314, 6.12.2022, lk 64.

³⁴ https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/humanitarian-aid/reliefeu_en.

³⁵ Nõukogu rakendusotsus (EL) 2018/1993, ELT L 320, 17.12.2018, lk 28–34.
Läbivaadatud Schengeni piirieskirjade (määrus (EL) 2016/399, mida on muudetud määrusega (EL) 1717/2024) artiklid 21a ja 28.

ja delegatsioonide kaasabil üle 100 **integreeritud olukorratähtsuse ja analüüsi (ISAA) aruande**, mille eesmärk oli anda otsustajatele olukorrast selge ülevaade.

Praktiline näide. IPCRi ja terviseohutuse komitee tegevuse koostööstamine COVID-19-le reageerimisel

COVID-19 pandeemia ajal andis komisjon IPCRile terviseohutuse komitee aruteludest korrapäraselt aru. Näiteks võttis IPCR 2023. aasta jaanuaris vastu terviseohutuse komiteega sama seisukoha COVID-19 juhtumite arvu järsu suurenemise kohta Hiinas, nagu on väljendatud *terviseohutuse komitee arvamuses ELi ühise lähenemisviisi kohta COVID-19 olukorrale Hiinas*³⁷.

³⁷ https://health.ec.europa.eu/latest-updates/opinion-health-security-committee-common-eu-approach-response-covid-19-situation-china-2023-01-05_en.

4. etapp. Tervisekriisist taastumine

Tervisekriisidest taastumine ja nendest õppimine on äärmiselt olulised kogukondade taastamiseks ja tulevaste kriiside ennetamiseks. See hõlmab järgmist:

- **kriisiaegsete ja -järgsete hindamiste** läbiviimine, et õppida igast tervisekriisist;
- saadud kogemuste muutmine **poliitikareformideks, ajakohastatud õigusraamistikeks ja tõhusamateks kriisiks valmisoleku kavadeks**, sealhulgas vastupidavamateks tervishoiusüsteemideks;
- kriisidele reageerimise ja neist taastumise poliitika tõhususe ja mõju hindamine sõltumatute ekspertide, näiteks **teadusnõustamise mehhanismi** ja **Euroopa Kontrollikoja** auditite abil;
- läbipaistvuse ja usalduse suurendamine, **teavitades** selgelt sellest, mis toimib, mida saab parandada ja mida on vaja muuta;
- tervisekriisidest eproportsionaalselt mõjutatud rühmadele avalduva sotsiaalse ja majandusliku mõju arvessevõtmine ning võrdsuse ja kaasava lähenemisviisi tõhustamise viiside kindlakstegemine.

Taastumine praktikas: ELi terviseohutuse tugevdamine COVID-19 pandeemiast saadud kogemuste põhjal

Tuginedes COVID-19 pandeemiast saadud kogemustele, ajakohastas komisjon **tõsiseid piiriüleseid terviseohte** käsitlevaid õigusakte. Sellega luuakse tugevam ennetus-, seire-, varajase hoiatamise ja reageerimise süsteem nii ELi kui ka liikmesriikide tasandil ning tagatakse hädaolukorras kiirem koordineerimine, parem teabevahetus ja ühismeetmed. **HERA** loodi komisjoni talitusena, et tugevdada ELi suutlikkust ennetada ja avastada piiriüleseid tervisealaseid hädaolukordi ning neile kiiresti reageerida, tagades selleks peamiste meditsiiniliste vastumeetmete väljatöötamise, tootmise, hankimise ja õiglase jaotamise. Samuti suurendati peamiste ELi ametite volitusi: i) **ECDC**-l on nüüd suuremad volitused seire, riskihindamise ja ELi rahvatervise referentlaborite võrgustiku loomise valdkonnas ning ta toetab paremat valmisoleku ja reageerimise kavandamist kõigis liikmesriikides; ning ii) **EMA**-l on keskne roll põhiravimite ja meditsiiniseadmete nappuse ennetamisel ja haldamisel. Lisaks loodi selliste meetmete raamistik, millega tagatakse kriisi korral oluliste meditsiinvahenditega varustatus liidu tasandi rahvatervisealases hädaolukorras. Ühtlasi on **liidu elanikkonnakaitse mehhanismi** tugevdatud õigusraamistik võimaldanud komisjonil rescEU varusid suurendada. See hõlmab 16 liikmesriigis rohkem kui 20 rescEU strateegilise varu loomist, mis sisaldavad selliseid olulisi elemente nagu meditsiinilised vastumeetmed, intensiivravi meditsiiniseadmed, keemilised, bioloogilised, radioloogilised ja tuumareageerimisvahendid ning isikukaitsevahendid.

Pärast neid seadusandlikke reforme jätkas EL pandeemiajärgsete hindamiste alusel oma terviseturbe raamistiku täiustamist. **Teadusnõustamise mehhanismilt** saadi sõltumatuid tõenditel põhinevaid suuniseid pandeemiaks valmisoleku, vaktsiinistrateegiatega ja üldsuse usalduse kohta teaduse vastu. Lisaks tegi **Euroopa Kontrollikoda** mitu hindamist ja auditit ELi reageerimise kohta COVID-19 pandeemiale³⁸. Eelkõige hindas kontrollikoda ECDC ja EMA valmisolekut COVID-19 pandeemiaks ja sellele reageerimist, auditeerides nende kahe asutuse tulemuslikkust tervisekriisi ajal³⁹. Üldiselt jõuti

³⁸ <https://www.eca.europa.eu/et/covid19>.

³⁹ <https://www.eca.europa.eu/et/publications?ref=SR-2024-12>.

auditi käigus oma volituste ja suutlikkuse piires järeldusele, et need kaks asutust reageerisid COVID-19 kriisile üldjuhul hästi. Hiljuti vaadati läbi komisjoni talituse HERA tegevus⁴⁰ ning toodi esile HERA saavutused ELi tasandi valmisoleku- ja reageerimissuutlikkuse tugevdamisel. Nendes aruannetes tuvastati siiski ka puudusi konkreetsetes valdkondades ja toodi esile valdkonnad, kus on vaja astuda täiendavaid samme. Lisaks soovitati 2024. aastal vastu võetud liidu elanikkonnakaitse mehhanismi hindamises tugevdada selle operatiivreageerimisvõimet, et tulemuslikumalt maandada ulatuslikke piiriüleseid riske⁴¹.

Nende auditite ja hindamiste tulemused aitavad tugevdada ELi suutlikkust tervisekriiside ennetamisel, nendeks valmisolekul ja neile reageerimisel. Üheskoos osutavad need meetmed, kuidas EL on pandeemiast saadud õppetundide põhjal terviseturvet pidevalt tõhustanud, et Euroopa oleks tulevikus tervem, ohutum ja vastupidavam.

3. RIIKLIKE KAVADE TUGEVDAMINE JA SAMAL AJAL ELI TASANDIL KOORDINEERITUD REAGEERIMISE TAGAMINE: ÜHTNE LÄHENEMISVIIS TERVISETURBELE

Liidu kava on inspireeritud riiklikest ennetus-, valmisoleku- ja reageerimiskavadest, mille liikmesriigid on välja töötanud ja mida nad on ajakohastanud pärast tõsiseid piiriüleseid terviseohte käsitleva määruse vastuvõtmist 2022. aastal⁴². Liikmesriigid peaksid omakorda viima oma riiklikud kavad võimalikult suures ulatuses kooskõlla liidu kavaga, soodustades seega sidusat lähenemisviisi terviseturbele. ELi ja riiklike kavade integreerimisega saab kogu ELis luua tugeva ja kaasava terviseturbe raamistiku. Liidu kava on seega **ühtlasi nii suunav dokument kui ka ühtsuse katalüsaator**. Sellega antakse riiklikele ametiasutustele võimalus tugevdada oma riiklikke kavasid, tagades samas ELi tasandil koordineeritud reageerimise tervisekriisidele.

Iga kolme aasta järel esitavad liikmesriigid komisjonile **aruande** oma ennetuse, valmisoleku ja reageerimise kavandamise ja rakendamise kohta riiklikul tasandil ning annavad ülevaate oma riiklikest juhtimisstruktuuridest, suutlikkusest ja ressurssidest, mis on ette nähtud selleks, et tagada nende valmisolek piiriülesteks tervisekriisideks ja neile reageerimine. **Terviseohutuse komiteel**⁴³ on oluline roll selles enesearuandluses ja aruteludes ELi üldise valmisoleku üle. Terviseohutuse komitee ühendab liikmesriike, komisjoni ning asjaomaseid ELi asutusi ja organeid, et arutada ja jagada parimaid tavasid, edendada riiklike kavade ja liidu kava vastavusse viimist ning soodustada koostöökultuuri⁴⁴.

Samal ajal hindab Haiguste Ennetamise ja Tõrje Euroopa Keskus samuti kolmeaastase tsükli raames liikmesriikide ennetus-, valmisoleku- ja reageerimissuutlikkust. Pärast neid

⁴⁰ COM(2025) 147 final.

⁴¹ COM(2024) 212 final.

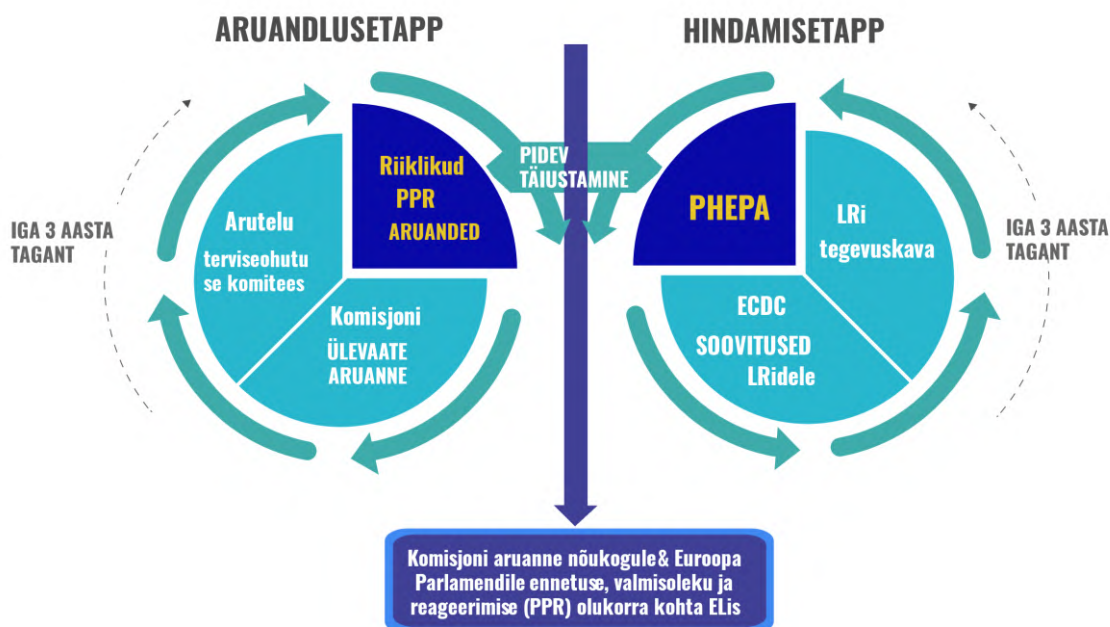
⁴² Määruse (EL) 2022/2371 rakendamise osana, vt artiklid 6–8.

⁴³ https://health.ec.europa.eu/health-security-and-infectious-diseases/crisis-management_et#health-security-committee.

⁴⁴ Määruse (EL) 2022/2371 artikkel 10.

rahvatervise hädaolukorraks valmisoleku hindamisi⁴⁵ annab ECDC liikmesriikidele kohandatud soovitusi, tuues välja parandamist vajavad valdkonnad ja pakkudes välja viise nende riiklike kavade parandamiseks ja suutlikkuse suurendamiseks⁴⁶.

Järgmisel joonisel on esitatud liikmesriikide ennetuse, valmisoleku ja reageerimise kavandamise omavahel seotud **aruandlus- ja hindamisetapid**. **Vasakul pool** on kujutatud aruandlusetapp, milles liikmesriigid annavad aru oma riiklikest ennetus-, valmisoleku- ja reageerimiskavadest, mida seejärel arutatakse terviseohutuse komitees ja mille komisjon võtab kokku ülevaatlikus aruandes. **Paremalt pool** on kujutatud hindamisetapp, alates rahvatervise hädaolukorraks valmisoleku hindamisest, millele järgnevad ECDC soovitused, ning lõpetades liikmesriikidega, kes töötavad vastuseks välja tegevuskavad. Mõlema etapi tagasisidet võetakse arvesse Euroopa Parlamendile ja nõukogule esitatavas komisjoni terviklikus ülevaates ELi valmisoleku kohta, millega toetatakse ELi terviseturbe pidevat parandamist.

Joonis 1. Liikmesriikide ennetuse, valmisoleku ja reageerimise kavandamise omavahel seotud aruandlus- ja hindamisetapid.

Praeguseks on kõik 30 ELi/EMP riiki kehtestanud riiklikud ennetus-, valmisoleku- ja reageerimiskavad ning andnud 2023. aastal toimunud esimesel enesearuandlusel aru oma suutlikkuse kohta⁴⁷. 2024. ja 2025. aastal osales ECDC korraldatud rahvatervise hädaolukorraks valmisoleku hindamises 19 ELi/EMP riiki.

⁴⁵ <https://www.ecdc.europa.eu/en/about-ecdc/what-we-do/public-health-emergency-preparedness-assessments>.

⁴⁶ Määruse (EL) 2022/2371 artikkel 8.

⁴⁷ Aruandlus põhineb küsimustikul (vt: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32023R1808>) ning seda korratakse 2026. aastal ja seejärel iga kolme aasta tagant.

Kasutades riikliku enesearuandluse käigus kogutud teavet ja rahvatervise hädaolukorras valmisoleku hindamise tulemusi, koostab komisjon koostöös ECDCga **ülevaatliku aruande valmisoleku olukorra kohta ELis**,⁴⁸ tuues välja lüngad ja parandamist vajavad valdkonnad.

Ülevaade ELi/EMP riikide valmisolekusuutlikkusest 2023. aasta enesearuandluse põhjal

Kõigil ELi/EMP riikidel on olemas tervishoiukriiside ohjamise õigusraamistikud, kuid nende rakendamisel esineb endiselt lünki. Tõsiste piiriüleste terviseohtude tulemuslikuks tõkestamiseks peavad liikmesriigid võtma vastu tervikliku lähenemisviisi, milles rõhutatakse koostööd, võrdseid võimalusi, rahalist vastupanuvõimet ja tugevat koordineerimist kõigil tasanditel.

Terviseühtsuse põhimõtte kohaselt on enamikul ELi/EMP riikidel vahejuhtumite ohjamise süsteemid, mis seovad rahvatervist muude sektoritega. Eri sektorite ja valitsemistasandite vahelisi koordineerimismehhanisme katsetatakse ja vaadatakse läbi paraku harva. Selleks et riske varakult paremini tuvastada, peaksid liikmesriigid korrapäraselt hindama igat liiki ohte ja lisama need terviklikesse terviseühtsuse ja kõiki ohte hõlmavatesse tervisekriisikavadesse, kaasates kõiki asjaomaseid ühiskonnasektoreid. Need kavad peaksid hõlmama ka meditsiinilisi vastumeetmeid ning tagama, et varud ja tootmisvõimsus on tervisekriiside esilekerkimise korral valmis toetama kiiret ja tõhusat reageerimist.

Enamikul ELi/EMP riikidel on kavas tagada tervishoiutöötajate kättesaadavus tervisekriiside ajal, kuid vähesed vaatavad neid kavasid korrapäraselt läbi ja paljudel on raskusi inimressursside vajaduse piisava prognoosimisega. Süsteemid meditsiinitöötajate piiriüleseks lähetamiseks hädaolukorras ei ole veel hästi sisse seatud. Selleks et tulla hädaolukorras toime nõudluse suurenemisega, peaksid liikmesriikidel olema kavad lisatöötajate, sealhulgas üliõpilaste ja pensionile jäänud spetsialistide kaasamiseks. Samuti peaksid nad sätestama selged menetlused tervishoiutöötajate ümberpaigutamiseks piirkondade ja ELi/EMP riikide vahel suure nõudlusega olukordades, sealhulgas võimalike konfliktistsenaariumide korral. Üldiselt on vaja võtta kasutusele vastastikuse abi ja koostöö kord, et hõlbustada töötajate, meditsiineseadmete, meditsiiniliste vastumeetmete ja patsientide piiriülest liikumist hädaolukordades ning suurendada vastuvõtva riigi toetust.

Riiklike kavade väljatöötamine ja rakendamine ning liikmesriikides tervisekriiside ennetamiseks, nendeks valmisolekuks ja neile reageerimiseks vajaliku suutlikkuse kavandamine on seega dünaamiline protsess, mida mõjutavad ka liikmesriikide poliitilised prioriteedid, olemasolevad vahendid ning pidevalt muutuv ohu- ja riskiolukord. Komisjon ja ELi ametid toetavad liikmesriike, andes tehnilisi suuniseid, korraldades koolitusi,³⁷ simulatsiooniõppusi ja pakkudes eksperditeadmisi³⁸. Sellega seoses on äärmiselt oluline jätkata dialoogi terviseohutuse komitees.

4. LIIDU KAVA RAKENDAMINE JA EDASIARENDAMINE

Liidu kava, mis on tihedalt seotud riiklike kavadega ja tugineb neile, areneb vältimatult edasi. Sarnaselt riiklike kavadega tuleb liidu kava järgmistes versioonides kajastada poliitilisi arenguid, puhanguid, muudatusi ELi õigusaktides ning asjakohaste ELi algatuste vastuvõtmist või rakendamist. Seetõttu on liidu kava ajakohastamisel väga oluline võtta arvesse simulatsiooniõppustel saadud tagasisidet, tegelikest tervisekriisidest kogutud õppetunde, ELi

⁴⁸ Määruse (EL) 2022/2371 artikli 7 lõige 2.

õigusaktide ja algatuste hindamisi, rakendamiskogemusi ning olemasolevaid rahalisi vahendeid.

Tagamaks, et liidu kava täidab jätkuvalt oma eesmärgi, katsetatakse seda korrapäraselt **simulatsiooniõppuste** abil, millest esimene on kavandatud 2026. aastaks. Nende õppuste käigus katsetatakse liidu kava sisu, et reageerida mitmesugustele tekkivatele ohtudele. Lisaks on kavandatud muid simulatsiooniõppusi, koolitusi ja seminare, mis keskenduvad tervisekriiside ennetamise, nendeks valmisoleku ja neile reageerimise konkreetsetele aspektidele⁴⁹.

Kui vallandub tervisekriis, teeb komisjon koos liikmesriikidega tegevusaegseid ja tegevusjärgseid hindamisi. Nende hindamiste tulemuste kogumine ja nende lisamine liidu kavasse on väga oluline. See aitab kaval püsida eesmärgipärane ja olla kõige tõhusam võimalik töövahend ennetus-, valmisoleku- ja reageerimistsükli kõigis etappides.

Samuti tuleb arvesse võtta **Euroopa tervisealiidu** kahe põhielemendi käimasolevate hindamiste tulemusi: i) **tõsiseid piiriüleseid terviseohte käsitleva määruse rakendamine** ning ii) **Haiguste Ennetamise ja Tõrje Euroopa Keskus (ECDC)**, võttes arvesse selle muudetud volitusi. Nende hindamiste tulemused avaldatakse eelduste kohaselt vastavalt 2026. aasta esimeses ja teises kvartalis.

ELi kriisivalmiduse strateegiale lisatud tegevuskavas loetletud mitmesuguste põhimeetmete kasutuselevõttu tuleks kava tulevastel läbivaatamistel arvesse võtta. Need meetmed hõlmavad järgmist: i) 2027. aastaks kavandatud **ELi kriisikoordineerimiskeskuse** loomine; ii) **põhjaliku ELi riski- ja ohuhinnangu koostamine (2026)**; iii) **valmisoleku miinimumnõuete** vastuvõtmine (2026) ning iv) tervikliku **tsiviil-sõjalise valmisoleku korra** kehtestamine (2027).

ELi kriisivalmiduse strateegiale lisatud tegevuskava sisaldab ühtlasi kahte strateegiat, mis võeti vastu 2025. aastal. **Meditsiiniliste vastumeetmete strateegia**⁵⁰ eesmärk on tugevdada liidu suutlikkust olla valmis järgmiseks tervisealaseks hädaolukorraks ja sellele reageerida, olenemata selle päritolust, tagades igal ajal juurdepääsu meditsiinilistele vastumeetmetele, nagu vaktsiinid, ravimid, diagnostika ja muud meditsiinvahendid, ning nende kättesaadavuse. **Varude loomise strateegia**⁵¹ eesmärk on luua ja säilitada oluliste meditsiinitarvete strateegilisi reserve, et neid saaks kiiresti kasutusele võtta. Mõlema strateegia rakendamisel keskendutakse liidu kavaga seotud konkreetsetele meetmetele.

Järgmise mitmeaastase finantsraamistiku kohased ettepanekud, mida kaasseadusandjad praegu läbi vaatavad, mõjutavad samuti oluliselt liidu kava sisu. Eelkõige keskendutakse komisjoni ettepanekus **Euroopa Konkurentsivõime Fondi**⁵² kohta tervishoiusektori innovatsiooni ja konkurentsivõime edendamisele, tagades samal ajal varustuskindluse ning suurendades

⁴⁹ Näiteks meditsiiniliste vastumeetmete haldamisele või tsiviil- ja sõjandusvaldkonna koostööle pühendatud õppused.

⁵⁰ COM(2025) 529 final, 9. juuli 2025.

⁵¹ COM(2025) 528 final, 9. juuli 2025.

⁵² COM(2025) 555 final, 16. juuli 2025.

tööstussuutlikkust ja suutlikkust tegeleda tulevaste tõsiste piiriüleste terviseohtudega kooskõlas terviseühitsuse põhimõttega.

Lisaks soovitakse komisjoni ettepanekuga, mille eesmärk on tugevdada **liidu elanikkonnakaitse mehhanismi ning liidu toetust tervisealasteks hädaolukordadeks valmisolekule ja neile reageerimisele**,⁵³ tõhustada ELis kriiside ennetamist, nendeks valmisolekut ja neile reageerimist.

Lisaks peaks 2026. aasta jaanuaris käivituma programmi „Euroopa horisont“ raames rahastatav teaduspartnerlus⁵⁴ **Euroopa pandeemiaks valmisoleku partnerlussuhted (BE READY)**, millega tuuakse kokku kestlik üleeuroopaline teadusvõrgustik, mis suudab tulevastele tervisekriisidele kiiresti ja tõhusalt reageerida⁵⁵.

Liidu kava **edukas rakendamine ja edasine ajakohastamine** sõltub komisjoni, teiste ELi institutsioonide, ametite ja organite ning liikmesriikide ühistest jõupingutustest. Terviseohutuse komitee on jätkuvalt platvorm liidu kava rakendamise korrapäraseks koordineerimiseks. Samal ajal jagab komisjon mitmesuguste teabevahetuskanalite, sealhulgas oluliste ürituste kaudu aktiivselt teadmisi ja parimaid tavasid kõigi sidusrühmade, nende seas ka liikmesriikide pädevate asutustega. Üheskoos töötame tugevama, kaasavama ja vastupidavama Euroopa Liidu nimel, kus kedagi ei jäeta kõrvale, ning edendame koostöökultuuri ja ühist tegutsemist, et kaitsta rahva tervist ja heaolu.

⁵³ COM(2025) 548 final, 16. juuli 2025.

⁵⁴ <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/topic-details/horizon-hlth-2024-disease-17-01?order=DESC&pageNumber=1&pageSize=50&sortBy=startDate&isExactMatch=true&status=31094501,31094502&programmePeriod=2021%20-%202027&frameworkProgramme=43108390&callIdentifier=HORIZON-HLTH-2024-DISEASE-17>.

⁵⁵ <https://beready4pandemics.eu/>.